

Person Perthnasol	Ymchwiliad	Dyddiad rhoi hysbysiad penderfynu	Canfyddiadau a dyfarniad y Comisiynydd
<u>Gweinidogion Cymru</u>	CS1309 Cyflwynwyd y gŵyn hon ynghylch platfform TeacherBooker, a weithredwyd ar ran Gweinidogion Cymru fel rhan o gynllun peilot ar gyfer y Gronfa Gyflenwi Cenedlaethol yn sir Ynys Môn. Mae'r cytundeb bellach wedi ei derfynu a Gweinidogion Cymru yn gweithio gyda Chyngor Ynys Môn dros gyfnod pontio i ddod â'r cynllun peilot i ben.	16/12/2025	Canfyddiadau'r Comisiynydd Canfu'r ymchwiliad fod methiannau i gydymffurfio â Safonau'r Gymraeg mewn sawl agwedd ar y gwasanaeth, gan gynnwys gohebiaeth, rhyngwynebau, a'r broses recriwtio. Er nad oes gwerth ymarferol mewn gosod camau gorfodi penodol ar gyfer y cynllun hwn – gan fod y cynllun wedi dod i ben ac nad oes gan Weinidogion Cymru gytundeb arall ar waith gyda'r cwmni dan sylw – mae'r ymchwiliad wedi amlygu diffygion sylfaenol yn y trefniadau monitro gan Weinidogion Cymru wrth weithredu cytundebau trwy drydydd parti. Er bod camau wedi'u cymryd i gynnwys gofynion Safonau yn y broses dendro, mae'n glir bod y cyfrifoldeb am sicrhau cydymffurfiaeth yn parhau gyda'r corff cyhoeddus. Mae'r ymchwiliad wedi dangos y peryglon o beidio â chael trefniadau monitro cadarn yn eu lle. O ganlyniad, mae cam gorfodi wedi'i osod i ofyn i Weinidogion Cymru adolygu ac ystyried eu trefniadau monitro ar gyfer cytundebau trydydd parti yn y dyfodol, er mwyn sicrhau cydymffurfiaeth â Safonau'r Gymraeg drwy gydol oes cytundebau. Safon 1 – Methiant Safon 2 – Methiant Safon 5 – Methiant Safon 52 – Methiant Safon 56 – Methiant Safon 139 – Methiant

Gweithredu Pellach

1. Rhaid i Weinidogion Cymru adolygu eu trefniadau monitro ar gyfer cytundebau gyda thrydydd partion, ac ystyried sefydlu proses ffurfiol i wirio cydymffurfiaeth â Safonau'r Gymraeg yn ystod oes y cytundeb, nid yn unig ar y cychwyn. Dylai'r broses gynnwys dull clir o nodi a mynd i'r afael ag unrhyw newidiadau i ddarparwyr neu systemau sy'n gallu effeithio ar ddarpariaeth y Gymraeg.

Amserlen: O fewn 3 mis o ddyddiad cyhoeddi'r dyfarniad terfynol.

2. Rhaid i Weinidogion Cymru ddiweddarau datganiad Ebrill 2025 am y pwll cyflenwi ar eu gwefan gyda manylion am y cynllun pontio a pryd fydd y cynllun yn dod i ben.

Amserlen: O fewn 1 mis o ddyddiad cyhoeddi'r dyfarniad terfynol.

Argymhelliad yn unol ag adran 77 Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011

1. Argymhellir bod Gweinidogion Cymru yn rhannu gwybodaeth gyda defnyddwyr sydd wedi cofrestru ar y platfform peilot am y methiant i gydymffurfio â'r Safonau, ynghyd â manylion am y cyfnod pontio a phryd y daw i ben. Os nad yw'n bosibl i Weinidogion Cymru gysylltu â'r defnyddwyr yn uniongyrchol, dylent ofyn i Gyngor Ynys Môn wneud hynny ar eu rhan.

Amserlen: O fewn 1 mis o ddyddiad cyhoeddi'r dyfarniad terfynol.

CS1344 Roedd amheuaeth nad oedd Coleg Gwent wedi gwneud ymdrech gydwybodol i ystyried y Gymraeg wrth wneud y penderfyniad i ddod â'r cwrs Cymraeg safon uwch ar gampws Blaenau Gwent i ben.

Coleg Gwent

11/12/2025

Canfyddiadau'r Comisiynydd

Ni ddangosodd y Coleg dystiolaeth ei fod wedi gwneud ymdrech gydwybodol i ystyried yr effeithiau posib ar y Gymraeg wrth wneud y penderfyniad. Nid oedd chwaith wedi ystyried sut i gynyddu effeithiau positif, na lleihau effeithiau andwyol ar y Gymraeg. Mae hyn yn fethiant i gydymffurfio gyda'r safonau llunio polisi.

Roedd amheuaeth hefyd nad oedd proses y Coleg o ymgynghori yn cydymffurfio'n llawn gyda'r safonau. Daeth i'r amlwg na wnaeth y Coleg gyhoeddi dogfen ymgynghori, ac felly nad oedd y safonau hyn yn berthnasol. Nid oedd methiant i gydymffurfio gyda'r safonau dogfen ymgynghori felly.

Safon 94 – Methiant
Safon 95 – Methiant
Safon 96 – Methiant
Safon 97 – Dim methiant
Safon 98 – Dim methiant
Safon 99 – Dim methiant

Gweithredu Pellach

Gofyniad i gymryd camau yn unol ag adran 77 Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011

1. Rhaid i'r Coleg ddatblygu canllaw i staff sy'n egluro sut i gynnal asesiad effaith ar y Gymraeg yn unol â gofynion safonau'r Gymraeg. Rhaid i'r canllaw gyfeirio at:

- Yr angen i wneud ymdrech gydwybodol i ystyried y Gymraeg, gan egluro sut i fynd ati i wneud hynny.

			- Yr angen i ystyried effeithiau positif ac andwyol ar y Gymraeg, a sut i gynyddu effeithiau positif, a lleihau effeithiau andwyol. 2. Rhaid i'r Coleg gynnal sesiwn hyfforddiant i aelodau staff sydd ynghlwm a phenderfyniadau polisi o fewn y maes adrefnu addysg, fydd yn egluro cynnwys y canllaw uchod, ac yn tynnu sylw at y methiannau i gydymffurfio yn yr achos yma. Rhaid i'r Coleg ddarparu tystiolaeth ysgrifenedig sy'n bodloni Comisiynydd y Gymraeg ei fod wedi cwblhau camau gorfodi 1 a 2. Amserlen: O fewn 3 mis o ddyddiad cyhoeddi'r dyfarniad terfynol
<u>Cyngor Dinas</u> <u>Casnewydd</u>	CS1326 Ni dderbyniodd yr achwynydd wasanaeth Cymraeg ar ôl ffonio'r Cyngor. Roedd hyn yn fethiant i gydymffurfio â safon 11. Roedd rhannau o negeseuon awtomatig y Cyngor yn Saesneg yn unig. Roedd hyn yn fethiant i gydymffurfio â safon 8.	11/11/2025	Canfyddiadau'r Comisiynydd Roedd ansicrwydd ynghylch proses y Cyngor o gynnig galwad yn nôl i gwsmeriaid ar y llinell Gymraeg yn unig. Mae'r ymchwiliad yn canfod nad yw hyn yn torri'r safonau gan fod y cwsmeriaid yn cadw eu lle yn y ciw. Safon 8 – Methiant Safon 11 – Methiant Safon 17 – Dim Methiant Gweithredu Pellach Gosod cam gorfodi yn unol ag adran 77 Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011 1. Rhaid i'r Cyngor addasu ei broses galw nôl fel nad yw swyddogion yn cofnodi bod y mater ar gau hyd nes bod ymdrech rhesymol wedi ei wneud i gael gafael ar y

			cwsmer. Gall hyn olygu ceisio ffonio'r cwsmer yn nôl fwy nag un waith pan mae wedi cyrraedd blaen y ciw. Amserlen: O fewn 3 mis o ddyddiad cyhoeddi'r dyfarniad terfynol. Cyngor o dan adran 4 Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011: Dylai'r sefydliad ystyried ychwanegu at y neges awtomatig er mwyn rhoi amcangyfrif o'r amser y gallai'r cwsmer aros am yr alwad nôl. Gan fod gan y Cyngor ddata sy'n dangos yr amser aros cyfartalog, dylid cyfleu hyn i'r cwsmer er mwyn ei helpu i benderfynu ynghylch aros ar y llinell neu gael galwad yn nôl.
<u>Cyngor Sir Ynys Môn</u>	CS1328 Derbyniwyd cwyn yn honni diffyg darpariaeth Gymraeg mewn dosbarth ffitrwydd a gynhelir mewn canolfan hamdden benodol ar Ynys Môn. Nododd yr achwynydd fod yr hyfforddwr yn cynnal y dosbarthiadau yn Saesneg, er bod y mwyafrif o'r rhai oedd yn bresennol, yn nhyb yr achwynydd, yn siarad Cymraeg.	04/11/2025	Canfyddiadau'r Comisiynydd Yn sgil yr ymchwiliad, ystyriwyd y wybodaeth a gyflwynwyd gan yr achwynydd a'r Cyngor. Ar sail y dystiolaeth, daethom i'r casgliad nad yw'r Cyngor wedi cydymffurfio â Safon 36. Yn benodol, methodd y Cyngor â sicrhau nad yw'r Gymraeg yn cael ei thrin yn llai ffafriol na'r Saesneg mewn digwyddiad cyhoeddus – sef y dosbarthiadau ffitrwydd dan sylw. Safon 36 – Methiant Gweithredu Pellach Gofyniad i baratoi cynllun gweithredu yn unol ag adran 77 Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011 Rwy'n ei gwneud yn ofynnol i Gyngor Sir Ynys Môn i baratoi cynllun gweithredu drafft gyda'r nod o sicrhau cydymffurfiaeth â gofynion safon 36, yn benodol mewn

perthynas â'r dosbarthiadau ffitrwydd agored i'r cyhoedd a gynhelir yn y ganolfan hamdden dan sylw.

Dylai'r cynllun gynnwys y wybodaeth ganlynol:

- Disgrifiad clir o'r camau y bydd y Cyngor yn eu cymryd i sicrhau bod dosbarthiadau ffitrwydd ar gael drwy gyfrwng y Gymraeg.
- Manylion cyfrifoldeb ac atebolrwydd ar gyfer pob cam, gan gynnwys unrhyw gerrig milltir perthnasol.
- Adnoddau angenrheidiol i gyflawni'r camau hyn (e.e. cyllid, staff).

Dylai'r cynllun hefyd gynnwys camau i sicrhau bod y Cyngor yn:

- Cynnal ymarferiad i nodi pa ddosbarthiadau sy'n cael eu cynnal yn Saesneg yn unig, neu lle mai Saesneg yw prif iaith y ddarpariaeth.
- Ystyried agweddau megis hyfforddiant staff, cynlluniau datblygu personol, adolygu swydd-ddisgrifiadau a manylebau person, a threfniadau recriwtio a dethol.
- Cydymffurfio yn llawn gyda gofynion safon 36 o fewn 12 mis o ddyddiad cymeradwyo'r cynllun gweithredu.

Amserlen: Rhaid i Gyngor Sir Ynys Môn lunio drafft cyntaf o'r cynllun gweithredu a rhoi'r drafft hwnnw i'r Comisiynydd o fewn 6 mis o ddyddiad cyhoeddi dyfarniad terfynol y Comisiynydd.

Cyngor Sir Ynys
Môn

CS1318 Derbyniwyd cwyn yn erbyn Cyngor Sir Ynys Môn yn honni nad oedd y Cyngor wedi cydymffurfio â Safonau Llundio Polisi 91, 92 a 93

22/10/2025

Canfyddiadau'r Comisiynydd

Er bod y Cyngor yn honni mai proses 'ymgysylltu' oedd y broses, nid 'ymgynghori', mae'r Safonau Llundio Polisi (91–93) yn berthnasol i unrhyw ddogfen ymgynghori sy'n

wrth gyhoeddi dogfennau'n ymwneud ag ad-drefnu darpariaeth addysg ôl-16 yn y sir. Er bod y Cyngor wedi nodi mai cam ymgysylltu cychwynnol oedd y broses, roedd y dogfennau a gyhoeddwyd yn cynnwys opsiynau penodol ar gyfer newid y ddarpariaeth, ac yn ceisio barn y cyhoedd arnynt.

ymwneud â phenderfyniad polisi. Mae'r adroddiad yn pwysleisio bod y term 'yn ymwneud â' yn ehangu'r diffiniad, gan gynnwys unrhyw broses sydd â'r potensial i ddylanwadu ar benderfyniad polisi, hyd yn oed os nad yw'r penderfyniad wedi'i wneud eto.

Yn achos hwn, roedd y Cyngor yn ystyried opsiynau a allai newid strwythur darpariaeth addysg ôl-16 yn sylweddol. Yn y pen draw, dewiswyd un o'r opsiynau a gyflwynwyd yn ystod y broses, sef datblygu perthynas waith agosach rhwng darparwyr.

Er bod y Cyngor wedi defnyddio'r term "ymgysylltu", roedd natur y broses, cynnwys y dogfennau, a'r defnydd a wnaed o'r adborth yn cyfateb i broses ymgynghori. O ganlyniad, roedd disgwyl i'r Cyngor gydymffurfio â Safonau 91, 92 a 93, gan gynnwys darparu ystyriaeth fanwl o effaith yr opsiynau ar y Gymraeg.

Roedd y ffurflen ymateb yn cynnwys cwestiwn penodol am effaith y cynigion ar y Gymraeg, gan gynnwys cyfleoedd i'w defnyddio a'r egwyddor o beidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg. Fodd bynnag, daeth yr ymchwiliad i'r casgliad nad oedd y Cyngor wedi darparu dadansoddiad digonol o'r effeithiau posibl ar y Gymraeg. Nid oedd gwybodaeth am y ddarpariaeth Gymraeg bresennol, er enghraifft, nid oedd gwybodaeth am niferoedd dysgwyr sy'n astudio drwy'r Gymraeg, natur y pynciau a gynigir, nac effaith pob un o'r opsiynau ar y sefyllfa ieithyddol – y math o faterion gallai, o bosib, fod wedi cynorthwyo'r Cyngor i ystyried yn gydwybodol effeithiau'r cynigion ar y Gymraeg. Er i'r Cyngor gyhoeddi asesiad effaith iaith Gymraeg yn

ddiweddarach, roedd hwn yn gyffredinol iawn, yn darparu atebion stoc am gwblhau asesiad effaith fwy cyflawn maes o law ac yn osgoi ystyried effeithiau penodol yr opsiynau a gyflwynwyd.

Roedd hyn yn groes i egwyddorion a nodwyd gan Dribiwnlys y Gymraeg, sy'n mynnu bod angen ystyriaeth gydwybodol ar gam cynnar unrhyw broses sy'n ymwneud â phenderfyniad polisi.

O ganlyniad, rydym wedi dod i'r casgliad bod y Cyngor wedi methu â chydymffurfio â Safonau 91, 92 a 93. Yn sgil y dyfarniad, rydym yn gosod gofyniad ar y Cyngor i ddiwygio eu gweithdrefnau a'u canllawiau mewn perthynas ag ymgynghori ac ymgysylltu, er mwyn sicrhau bod ystyriaeth gydwybodol o'r Gymraeg yn digwydd ar gam cynnar unrhyw broses o'r fath.

Roedd natur gweithgarwch y Cyngor, cynnwys y dogfennau, a'r defnydd o adborth yn cyfateb i broses ymgynghori. Roedd gan yr opsiynau a gyflwynwyd y potensial i gael effaith sylweddol ar addysg ôl-16 ac ar y Gymraeg yn y Sir, ac felly roedd yn rhesymol disgwyl y byddai'r Safonau Iaith yn berthnasol.

Mae'r ymchwiliad hwn wedi atgyfnerthu unwaith eto pa mor hanfodol yw ystyried effaith ar y Gymraeg cyn gynted â phosibl wrth gynllunio polisi. Roedd gan broses y Cyngor y potensial i gyfyngu ar yr opsiynau a fyddai ar gael i ddefnyddwyr yn y dyfodol ym maes allweddol addysg ôl-16. Pe bai'r Cyngor wedi dewis un opsiwn penodol cyn codi

materion yn ymwneud â'r Gymraeg, byddai'n rhy hwyr i'r defnyddwyr hynny allu ystyried y goblygiadau'n llawn.

Er mai cam cynnar yn y broses o lunio polisi addysg yn y sir oedd hwn, roedd yn hanfodol bod y Cyngor yn ystyried effaith y cynigion ar y Gymraeg yn ofalus ar y cam hwnnw, ac yn sicrhau bod y cyhoedd yn ymwybodol o'r ystyriaethau hynny. Mae'r safonau yn bodoli i sicrhau bod sefydliadau'n ymgynghori'n briodol â'r cyhoedd ynghylch effeithiau ar y Gymraeg, gan nodi'n glir pa effeithiau sydd wedi'u hystyried fel rhan o'r broses, a rhoi cyfle i'r cyhoedd i ystyried neu fynegi barn am yr effeithiau hynny.

Safon 91 – Methiant

Safon 92 – Methiant

Safon 93 – Methiant

Gweithredu Pellach

Gofyniad i gymryd camau yn unol ag adran 77 Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011

1. Rhaid i Gyngor Ynys Môn ddiwygio eu gweithdrefnau a chanllaw i staff o ran prosesau ymgynghori / ymgysylltu i sicrhau fod ystyriaeth gydwybodol o'r Gymraeg yn cael ei gwneud ar gam cychwynnol unrhyw broses ymgynghori neu ymgysylltu.

Amserlen: O fewn 3 mis o ddyddiad cyhoeddi'r dyfarniad terfynol.

Cyngor
Caerdydd

CS1278 Roedd cwyn yr achwynydd yn ymwneud â gwasanaeth ffôn Rhentu Doeth Cymru, sy'n cael ei gynnal gan Gyngor Caerdydd (y Cyngor). Cyflwynodd yr achwynydd gŵyn nad yw'r gwasanaeth yn darparu gwasanaeth ffôn Cymraeg sy'n cydymffurfio â Safonau'r Gymraeg ar bob achlysur. Nododd, ar adegau, fod galwadau'n cael eu trosglwyddo i beiriant ateb wrth ddewis yr opsiwn Cymraeg, os nad oes aelod o staff ar gael. Ar adegau eraill, mae'r alwad yn cael ei hateb gan aelod o staff di-Gymraeg nad yw'n ymddiheuro nac yn cydnabod yr ymgais i gyfathrebu yn Gymraeg.

14/10/2025

Canfyddiadau'r Comisiynydd

Roedd y wybodaeth a gafwyd, ynghyd â phrofiad fy swyddog wrth geisio cysylltu â llinell ffôn Rhentu Doeth Cymru, yn codi amheuaeth ynghylch cydymffurfiaeth y gwasanaeth â Safonau'r Gymraeg ar bob achlysur.

Yn eu tystiolaeth wreiddiol, nododd y Cyngor eu bod wedi cymryd camau i wella sefyllfa'r ganolfan alwadau, gan gynnwys recriwtio mwy o staff yn ddiweddar i'r tîm sy'n derbyn galwadau. Eglurodd y Cyngor hefyd fod ganddynt weithdrefnau ar waith i fonitro a nodi bylchau yn eu gwasanaethau Cymraeg. Fodd bynnag, mewn ymateb i Adroddiad Drafft yr ymchwiliad, dywedodd y Cyngor fod y sefyllfa wedi newid oherwydd salwch a chyfnod prawf aflwyddiannus. Nodwyd bod hyn yn adlewyrchu'r her barhaus o ran recriwtio a chadw staff.

Ar ôl ystyried tystiolaeth y Cyngor, yr achwynydd, a phrofiad fy swyddog, rwyf wedi dod i'r casgliad nad yw'r Cyngor wedi cydymffurfio â Safon 10. Nid wyf wedi fy argyhoeddi bod y Cyngor wedi sicrhau gwasanaeth ffôn Cymraeg ar bob achlysur ar linell Rhentu Doeth Cymru, nac eu bod ar hyn o bryd yn gallu gwneud hynny'n gyson.

Rwy'n fodlon, fodd bynnag, bod y gwasanaeth yn cydymffurfio â Safonau 8 a 9, ac nad yw Safon 17 yn berthnasol yn yr achos hwn.

Rwy'n dymuno sicrhau bod gweithdrefn gadarn ar waith i ateb galwadau Cymraeg ar bob achlysur, heb ddibynnu'n rheolaidd ar negeseuon peiriant ateb – hyd yn oed pan fo heriau recriwtio'n codi.

Safon 8 – Dim methiant
Safon 9 – Dim methiant
Safon 10 – Methiant
Safon 17 – Dim methiant

Gweithredu Pellach

Gofyniad i baratoi cynllun gweithredu yn unol ag adran
77 Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011

Disgwylir i unrhyw Gynllun Gweithredu gael ei baratoi a'i gwblhau yn unol â'r canllawiau sydd wedi eu gosod allan yn yr Adroddiad Ymchwiliad, y canllawiau cyffredinol sydd yn y Ddogfen Gyngor atodol ac yn unol â'r Templed Cynllun Gweithredu sydd hefyd wedi ei atodi.

1. Rhaid i Gyngor Caerdydd baratoi cynllun gweithredu cynhwysfawr, gyda'r nod o sicrhau cydymffurfiaeth lawn â Safon 10, gan gynnwys trefniadau, gweithdrefnau ac adnoddau staffio digonol i ddarparu gwasanaeth ffôn Rhentu Doeth Cymru heb ddibyniaeth ar negeseuon peiriant ateb yn ystod oriau gwaith.

Rhaid i'r cynllun gynnwys:

- i) Adolygiad llawn o'r trefniadau presennol ar gyfer cydymffurfio â Safon 10, gan nodi unrhyw fylchau neu feysydd i'w gwella.
- ii) Camau Clir sy'n nodi sut y bydd y Cyngor yn mynd ati i adfer cydymffurfiaeth, gan gynnwys:
 - Ymrwymiad penodol i gategoreiddio swyddi perthnasol fel rhai lle mae sgiliau Cymraeg yn hanfodol.

- Cynllun adnoddau dynol i sicrhau bod digon o staff ar gael i ddarparu'r gwasanaeth yn unol â'r Safon.

iii) Trefniadau llywodraethu a monitro, gan gynnwys:

- Enwi'r swyddog(ion) cyfrifol ac atebol am bob cam
- Rôl benodol i aelodau o'r Uwch Dîm Rheoli wrth graffu ar gynnydd.
- Amserlen fanwl ar gyfer cyflawni pob cam, gyda'r holl gamau i'w cwblhau o fewn 3 mis i gymeradwyo'r cynllun.
- Diweddariadau i Gomisiynydd y Gymraeg ar gynnydd y Cyngor ar y gwaith o fewn y cynllun bob deufis hyd ddiwedd cyfnod gwaith y cynllun.

Amserlen: Rhaid i'r Cyngor gyflwyno cynllun gweithredu drafft yn unol â gofynion Adran 80 Mesur y Gymraeg o fewn 1 mis o dderbyn yr hysbysiad penderfynu terfynol.

Argymhelliad yn unol ag adran 77 Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011

Dylai'r Cyngor sicrhau eu bod yn manteisio ar bob platfform hysbysebu swyddi Cymraeg sydd ar gael, gan gynnwys unrhyw rai nad ydynt eisoes yn cael eu defnyddio.

Dylai'r Cyngor ystyried lleoliadau swyddfa'r gweithlu canolfan alwadau eto, gan gynnwys opsiynau mwy hyblyg megis gweithio o bell neu agor swyddfeydd rhanbarthol, cynlluniau cymhelliant i ddenu a chadw staff, cynlluniau lwfans sgiliau a chynllunio'n strategol ar gyfer y tymor hir yn y maes hwn.

Amserlen: Dylai'r Cyngor roi diweddariad ar y gwaith yma o fewn 3 mis

Cyngor Sir Gâr

CS1327 Derbyniwyd cwyn gan aelod o'r cyhoedd am fethiant Cyngor Sir Gâr i ddarparu gwasanaeth ffôn yn Gymraeg. Ffoniodd yr achwynydd y llinell ffôn Theatrau Sir Gâr, a llinell swyddfa'r Cyngor gan dderbyn ymateb yn Saesneg. Ni chafodd gynnig rhagweithiol i siarad gyda rhywun yn Gymraeg.

Dywedwyd yn ogystal nad yw'r cyfeiriad canlynol ar gael yn Gymraeg:
direct@carmarthenshire.gov.uk

25/09/2025

Canfyddiadau'r Comisiynydd

Y gofynion perthnasol dan sylw'r ymchwiliad yw safonau 8, 9, 10 a 81.

Ar ôl ystyried y wybodaeth a dderbyniwyd gan yr achwynydd a'r sefydliad rydym o'r farn bod Cyngor Sir Gâr wedi methu cydymffurfio â safonau 9, 10 ac 81. Sail y penderfyniad yw bod y Cyngor:

- i) ddim wedi rhoi gwybod i'r galwr ar y ffôn bod gwasanaeth Cymraeg ar gael
- ii) na dderbyniodd yr achwynydd wasanaeth ffôn yn Gymraeg pan ffoniodd Ganolfan Gyswilt y Cyngor ar 12 Mawrth 2025
- iii) na wnaeth y Cyngor hybu a hysbysebu'r gwasanaeth e-bost yn Gymraeg drwy fethu a darparu cyfeiriad Cymraeg i'r achwynydd.

Nid oeddem o'r farn bod methiant i gydymffurfio gyda safon 8 ar y sail y cyfarchwyd yr achwynydd yn Gymraeg ar y ddau achlysur y bu iddi ffonio'r Cyngor.

Safon 8 – Dim methiant
Safon 9 – Methiant
Safon 10 – Methiant
Safon 81 - Methiant

Gweithredu Pellach

Gofyniad i gymryd camau yn unol ag adran 77 Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011

1. Rhaid i Gyngor Sir Gâr godi ymwybyddiaeth ei holl staff o bwysigrwydd safonau'r Gymraeg, yn benodol:

			i) y gofyniad i hysbysu personau sy'n ffonio'r Cyngor bod gwasanaeth Gymraeg ar gael. ii) Yr angen i hybu a hysbysebu pob gwasanaeth sydd yn cael ei gynnig yn Gymraeg iii) Sicrhau bod manylion cyswllt staff a'r Cyngor ar gael yn y Gymraeg yn weledol i bawb Rhaid i Gyngor Sir Gâr ddarparu tystiolaeth ysgrifenedig sy'n bodloni Comisiynydd y Gymraeg ei fod wedi cwblhau cam gorfodi 1. Amserlen: O fewn 3 mis o ddyddiad cyhoeddi'r dyfarniad terfynol
<u>Gweinidogion Cymru</u>	CS1313 Mae'r achwynydd yn honni nad oes modd gweld y fersiwn Gymraeg o'r teitl e-bost pan mae Cylchlythyr Trafnidiaeth Cymru yn cyrraedd ei fewnflwch.	23/09/2025	Canfyddiadau'r Comisiynydd Y gofynion sy'n berthnasol i'r ymchwiliad yma yw safon 6, a cham gorfodi ymchwiliad CS1270. Yn yr achos yma, roedd yr ohebiaeth dderbyniodd yr achwynydd yn trin y fersiwn Gymraeg yn llai ffafriol na'r fersiwn Saesneg am y rhesymau nododd yr achwynydd yn ei gŵyn, ac mae hynny yn groes i ofynion safon 6. Hefyd, fe wnaeth Gweinidogion Cymru fethu cyflawni camau gorfodi CS1270 drwy fethu sicrhau nad oedd raid i dderbynwyr y cylchlythyr gymryd camau ychwanegol i weld teitl yr e-bost yn Gymraeg. Yn dilyn ymgynghori ar yr adroddiad drafft, fe gyflwynodd Gweinidogion Cymru dystiolaeth pellach eu bod wedi newid eu harferion a'u bod bellach yn defnyddio templed newydd sy'n gosod y Gymraeg yn gyntaf yn y teitl. Gan bod y sefydliad bellach wedi cymryd camau nesaf, nid oes angen i'r Comisiynydd gymryd camau pellach.

Cyngor Bro
Morgannwg

CS1276 Cysylltodd yr achwynydd gyda'r Comisiynydd gan ei bod yn teimlo bod ei theulu yn cael eu trin yn annheg gan Adran Gwasanaethau Cymdeithasol Cyngor Bro Morgannwg gan na wnaethant ystyried eu dewis iaith pan gafodd y teulu eu cyfeirio at yr Adran.

Darparodd yr achwynydd nifer sylweddol o enghreifftiau i ddarlunio'r profiad gafodd y teulu wrth ddod i gyswllt gyda'r Adran Gwasanaethau Cymdeithasol. Roedd hyn yn cynnwys enghreifftiau o ohebiaeth dderbyniwyd yn Saesneg yn unig neu yn Saesneg yn gyntaf gyda'r fersiwn Cymraeg yn dilyn ac enghreifftiau o gyfarfodydd gyda aelodau o'r teulu, gan gynnwys y plant, heb ddarpariaeth cyfieithu

29/04/2025

Safon 6 – Methiant
Cam gorfodi CS1270 - Methiant

Gweithredu Pellach

Ni fyddwn yn gweithredu ymhellach yn yr achos yma gan bod y sefydliad wedi cymryd camau i adfer cydymffurfiaeth drwy ddefnyddio templed newydd sy'n gosod teitl y cylchlythyr yn Gymraeg gyntaf.

Canfyddiadau'r Comisiynydd

Darparodd y Cyngor wybodaeth oedd yn cadarnhau bod gohebiaeth ac atodiadau yn cael eu hanfon yn Saesneg yn gyntaf yn gyson oherwydd nad oedd eu trefniadau cyfieithu yn cyd-fynd gyda'r angen i anfon gohebiaeth a dogfennau mewn modd sy'n cadw at derfynau amser eraill y mae'n ofynnol i'r Cyngor gadw atynt.

Roedd y wybodaeth dderbyniwyd gan y Cyngor yn cadarnhau nad oedd eu trefniadau cyfieithu mewn cyfarfodydd yn cyd-fynd gyda gofynion safonau'r Gymraeg.

Cododd y wybodaeth dderbyniwyd gan yr achwynydd amheuan am y modd mae'r Cyngor yn asesu sgiliau ieithyddol eu staff. Dangosodd y wybodaeth dderbyniwyd gan y Cyngor nad ydynt wedi asesu sgiliau iaith holl staff yr Adran Gwasanaethau Cymdeithasol fel sy'n ofynnol i gydymffurfio gyda safon 127.

Creodd profiad y teulu amheuan ynglŷn â threfniadau'r Cyngor i ddelio gyda chwynion am gydymffurfiaeth gyda safonau'r Gymraeg. Darparodd y Cyngor ddolen at

neu gyda threfniadau cyfieithu annigonol.

weithdrefn gwynion nad oedd yn crybwyll safonau'r Gymraeg.

Ar ôl ystyried yr holl wybodaeth dderbyniwyd gan yr achwynydd a'r sefydliad, rydym o'r farn bod y sefydliad wedi methu cydymffurfio gyda safonau 5, 6, 26, 26A, 29, 29A, 127 a 156 ac rydym wedi gosod camau gorfodi er mwyn iddynt adfer cydymffurfiaeth a sicrhau gwell darpariaeth i aelodau o'r cyhoedd yn y dyfodol.

Safon 5 – Methiant

Safon 6 – Methiant

Safon 26 – Methiant

Safon 26A – Methiant

Safon 2 – Methiant

Safon 29A – Methiant

Safon 127 – Methiant

Safon 156 – Methiant

Gweithredu Pellach

Safon 5 - Gofyniad i gymryd camau yn unol ag adran 77 Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011

1. Rhaid i Gyngor Bro Morgannwg sefydlu neu addasu gweithdrefn er mwyn canfod ym mha iaith neu ieithoedd mae defnyddwyr gwasanaeth yn dymuno derbyn gohebiaeth. Rhaid i'r weithdrefn egluro, os nad ydynt yn gallu sefydlu dewis iaith defnyddwyr gwasanaeth, bod rhaid gohebu yn Gymraeg hyd nes eu bod yn gwybod nad yw'r defnyddiwr gwasanaeth am dderbyn gohebiaeth yn Gymraeg.
2. Rhaid i'r Cyngor ddarparu hyfforddiant i staff perthnasol i godi ymwybyddiaeth o'r weithdrefn.

3. Rhaid i'r Cyngor adolygu ei drefniadau cyfieithu er mwyn ei alluogi i gyd-fynd gyda dyletswyddau eraill.
4. Rhaid i'r Cyngor sicrhau bod atodiadau Cymraeg yn cael eu hanfon yr un pryd ag atodiadau Saesneg wrth anfon gohebiaeth ac nad yw gohebiaeth Gymraeg yn cael ei drin yn llai ffafriol na gohebiaeth Saesneg.
5. Rhaid i'r Cyngor ddarparu tystiolaeth ysgrifenedig sy'n bodloni Comisiynydd y Gymraeg ei fod wedi cwblhau camau gorfodi 1-4.

Amserlen: O fewn 3 mis o ddyddiad cyhoeddi'r dyfarniad terfynol.

6. Rhaid i'r Cyngor adolygu ei weithdrefnau er mwyn sicrhau fod unigolion sy'n derbyn gwahoddiad i gyfarfod sy'n ymwneud â'u llesiant, yn derbyn cais clir a diamwys am ei ddymuniad i ddefnyddio'r Gymraeg yn y cyfarfod a bod y dymuniad yma yn cael ei gofnodi.
7. Rhaid i'r Cyngor ddarparu canllawiau i staff sy'n trefnu cyfarfodydd sy'n ymwneud â llesiant er mwyn sicrhau eu bod yn cydymffurfio gyda safonau'r Gymraeg.

Rhaid i'r canllawiau roi sylw i'r canlynol:

- Pryd a sut y gofynnir i'r mynychwyr a ydynt yn dymuno defnyddio'r Gymraeg mewn cyfarfod.
 - Sut y byddant yn hysbysu'r mynychwyr y byddant yn darparu yn unol â'r dymuniad hwnnw.
 - Sut y bydd y Cyngor yn trefnu'r cyfarfod heb gymorth gwasanaeth cyfieithu
- Neu
- Sut y dylai staff y Cyngor drefnu gwasanaeth cyfieithu os nad oes modd cynnal y cyfarfod heb gymorth cyfieithu.

- Pa bryd y mae angen trefnu gwasanaeth cyfieithu ar y pryd o'r Gymraeg i'r Saesneg a pha bryd y mae angen trefnu gwasanaeth cyfieithu ar y pryd o'r Gymraeg i'r Saesneg ac o'r Saesneg i'r Gymraeg.
 - Cyngor i Gadeiryddion ar sut i gynnal cyfarfodydd lle defnyddir gwasanaeth cyfieithu.
8. Dylai'r Cyngor godi gynnal hyfforddiant i godi ymwybyddiaeth ei staff, gyda phwyslais arbennig ar staff sy'n ymwneud â gofal cymdeithasol a lles, o ofynion safonau 26, 26A, 29 a 29A ac i godi ymwybyddiaeth o'r canllawiau newydd.

Safon 127 - Gofyniad i gymryd camau yn unol ag adran 77 Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011

9. Rhaid i'r Cyngor sicrhau bod ganddynt weithdrefn er mwyn asesu sgiliau Cymraeg ei holl gyflogaion ac mae'n rhaid i'r weithdrefn sicrhau bod y gofrestr yn cael ei chadw yn gyfredol.

Safon 156 - Gofyniad i gymryd camau yn unol ag adran 77 Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011

10. Rhaid i Gyngor Bro Morgannwg ystyried y wybodaeth ym mharagraffau 8.1.4 i 8.1.11 o God Ymarfer Rheoliadau Rhif 1 Comisiynydd y Gymraeg er mwyn llunio gweithdrefn gwyno mewn perthynas gyda delio â chwynion am safonau'r Gymraeg.

11. Rhaid i Gyngor Bro Morgannwg ddarparu hyfforddiant i'r staff perthnasol er mwyn sicrhau gweithrediad y Weithdrefn Gwynion pan dderbynnir cwyn am safonau'r Gymraeg a sefydlu trefn reolaidd o atgoffa staff o'r trefniadau ar gyfer delio gyda chwynion am y Gymraeg.

12. Rhaid i'r Cyngor ddarparu tystiolaeth ysgrifenedig sy'n bodloni Comisiynydd y Gymraeg ei fod wedi cwblhau camau gorfodi 6-11.

Amserlen: O fewn 6 mis o ddyddiad cyhoeddi'r dyfarniad terfynol.

Safon 132: Argymhelliad o dan Adran 76(3) Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011

Dylai'r Cyngor ddarparu hyfforddiant ymwybyddiaeth iaith i staff yr Adran Gwasanaethau Cymdeithasol i godi ymwybyddiaeth staff o'r holl faterion sy'n gysylltiedig â'r achos.

Cyngor o dan Adran 4 Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011
Rydym yn cynghori'r Cyngor i roi sylw i Fframwaith 'Mwy na Geiriau' a Chanllawiau'r Llywodraeth ar ddelio gyda chwynion am wasanaethau Cymdeithasol mewn perthynas gyda delio â chwynion yn y Gymraeg.

Cyngor o dan Adran 4 Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011
Rydym yn cynghori'r Cyngor godi ymwybyddiaeth ei staff, gyda phwyslais arbennig ar staff sy'n ymwneud â gofal cymdeithasol a lles, o ofynion y Ddeddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) 2014 mewn perthynas â'r Gymraeg.